

УДК 32:304

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v040.2023.30>

О. М. Іщенко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3832-2403>

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії гуманітарних наук

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПОЛІТИЧНІ ІДЕОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК ПОДОЛАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІНДИФЕРЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Постановка проблеми. У сучасному науковому просторі актуалізується проблема “деполітизації” суспільства, як в теоретичній так і в практичній площині. Суспільство епохи “пост” характеризується небаченою раніше апатією, байдужістю до політичної сфери, де звичайний громадянин із певною підозрілістю, навіть з презирством і зневагою, ставиться до політиків та їх діяльності. Вихолощується почуття громадянськості, підривається громадянська доблесть, натомість преваляє егоцентризм і, як влучно зазначав французький письменник Ф. Стендаль “кожен сам за себе в цій пустелі егоїзму, що має назву життя”.

У сучасному суспільстві спостерігаються тенденції падіння довіри до ліберальних інститутів, байдужості до всезагального блага на тлі втрати здатності та прагнення до зміни оточуючого середовища, відмови від боротьби за спільну справу.

На жаль, але змушені констатувати, що людина постмодерної епохи із суб'єкта політичного життя (громадянина) перетворюється на раба-споживача, який апелюючи до споживацьких цінностей, піклуючись про власний комфорт, благополуччя, матеріальний достаток вже не є полісною істотою. Відтак виникають питання: Що спонукає до такої “деполітизації” суспільство? Чому спостерігається така однорідність, одногосність у ставленні до політики та “політичних продуктів” як таких? Яким чином можливо подолати політичну індіферентність сучасного суспільства?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне осмислення ідеологічної проблематики представлено у наукових доробках багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Вагомий внесок у розвиток та збагачення сучасних знань про ідеологію зробили українські науковці Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко, М. Мокляк, М. Козловець, С. Денисюк, О. Швириков, В. Белянська, О. Постол, А. Пісаренко, Є. Котов, Г. Агафонов, Г. Коробій, В. Корабльова та інші. Стосовно аспекту, який досліджується у даній статті інтерес становлять напрацювання М. Міляєвої, Г. Трушевич “Ідеологія політичного постмодерну: сутність та ретроспектива становлення” (2018), І Киянка “Сучасний аспект популізму в контексті ідеологічної норми” (2019),

О. Марущак “Щодо сучасного розуміння та значення ідеології (2020), Г. Клімової “Політична ідеологія: соціально-філософська концептуалізація” (2022), В. Голуб “Ідеологія як системний елемент політики” (2022).

У західній соціально-політичній думці ідеологічна проблематика в аспекті впливу на особу (громадянина) і зміни її світоглядного змісту пов'язана з працями У. Бека, Т. Адорно, Г. Аренд, С. Жижека, С. Голла, Г. Шельські, А. Негрі, А. Шюца, Г. Йонаса, О. Гюффе. Осмислення проблеми аполітичності громадян значною мірою представлено в роботах Дж. Шварцментеля, Ж. Ліповецькі, Ф. Анкерсмита, Ф. Гаєка та інших.

Метою статті є аналіз політичної ідеології як конструктивного явища (інструмента політичної дії), що здійснює детермінуючий вплив на процес подолання політичної індіферентності сучасного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Класичне тлумачення політики як мистецтва управління державою (Аристотель), де має місце справедливість або найвище благо для усіх сьогодні трансформується у сферу задоволення амбіційних і користюлюбних прагнень людей, у боротьбу за “політичний простір”, де домінує індивідуальне над загальним.

Політика як сфера життєдіяльності суспільства, як інструмент за допомогою якого вирішується соціальні конфлікти, визначає стратегічні цілі і конкретні завдання розвитку суспільства та держави перетворюється на сферу розваг і дозвілля. На дану метаморфозу, серед інших, вказує французький філософ Ж. Ліповецькі, зауважуючи, що “політика увійшла в епоху розваг, покінчивши з ригористичною та ідеологічною свідомістю, щоб повернути до себе розсіяну увагу обивателів, захоплену всім і водночас нічим” [3, с. 64].

Визначальний внесок у цьому процесі належить ЗМІ. Нині лише мас-медіа – ці “продавці підтриманими ідеями” (Ф. Гаєк) спроможні утримувати політику та політиків відздатними, гальванізувати інтерес до політичного. ЗМІ виступають основним натхненником ідеї “театралізації політики”, яка “не дає жодного шансу неочікуваним політичним подіям та непередбачуваним наслідкам” [2, с. 207].

У підсумку, суспільство звикає до політики як до “розваги”, яка, між тим, будучи специфічною формою дозвілля “програє порівняно з іншими доступними розвагами, оскільки, з одного боку, потребує певних інтелектуальних зусиль та попередньої підготовки, а з іншого боку, не дозволяє індивіду уникнути реальності і, в результаті, швидше розчарує, ніж приносить задоволення” [3, с. 64].

Політичні партії, колись численні, соціально активні, відкриті до ідеологічних дискусій та політичної боротьби, які культивували “спільні практики”, сьогодні помітно втрачають свої, колись значимі, позиції. Вони вже не опікуються питаннями залучення нових членів та активістів, адже мас-медіа є більш ефективними інструментами політичної пропаганди, прихованої політичної агітації. Відтак, сучасні політичні партії втрачають статус “носія світогляду”, дистанціюються від виборців, позбавляються політичного авторитету. На цьому тлі відбувається девальвація парламентаризму, який ще в XIX ст. був вершиною політичної мудрості, нині розглядається як “порожній апарат” (Ф. Гаек), що швидкими темпами втрачає змістовне політичне навантаження, вплив. У цих умовах держава вже не сприймається як ефективний інструмент, котрий має використовуватися гідними людьми для вдосконалення суспільства.

Ідея про те, що, можливо, політика (зокрема, дії колективних політичних суб’єктів) зможе протидіяти цим негативним тенденціям фактично дискредитована. Не в останню чергу це пов’язано зі зубожінням, виснаженням політичної уяви та політичної інтелектуальної творчості, а також з тим, що політична думка не формує адекватної реакції на реальні соціально-політичні проблеми та процеси. Сьогодні вона не перебуває, як раніше, під потужним впливом, який змушував вбудовувати ті чи інші рішення у загальну ідеологічну канву.

Як результат, відбувається формування нових політичних засад вільних від ідеологій та політичних доктрин, де легітимність більше не пов’язана з ідеологічним підґрунтям. Натомість акцент робиться на особистості політика та політиці як технології. Водночас спостерігається політична байдужість і відчуженість суспільства, де революційний дух купірується засобом “відрегульованого плюралізму”, штучної ідеологічної різноманітності ззовні, і повної одноманітності зсередини.

Однак, навіть за таких умов ідеологія не зникає з політичного. У цьому відношенні показовою є думка Ж. Ліповецькі, який стверджує, що “навіть якщо громадяни не користуються своїми політичними правами, навіть якщо бунтівницькі настрої слабшають, навіть якщо політика пов’язана з показухою...навіть якщо люди занурюються у особисте життя, не слід робити

поспішного висновку, що їх не цікавить природа політичної системи...; ми не голосуємо, але цінуємо можливість проголосувати; не цікавимось політичними програмами, але цінуємо те, що в нас є партії; ні читаємо, ні газет, ні книг, але цінуємо свободу слова” [2, с. 192].

Не зважаючи на той факт, що для політичного настрою сучасності властиве “виснаження ідеологічних енергій”, підриє віри у можливість широкомасштабних колективних самоперетворень, негативне ставлення до політики, все ж політична ідеологія не втрачає своєї актуальності. Оскільки саме вона, на думку автора статті, володіє потенціалом для подолання політичної індиферентності сучасного суспільства.

“Ідеологія, – як зазначає англійський політолог Дж. Шварцмантель, – це масштабне уявлення про природу “політичного” і “хорошого суспільства”... вона уособлює принаймні у своїй найбільш повній формі широкий діапазон ідей, які охоплюють центральні аспекти того, як має бути влаштовано суспільство, і дають відповідь на питання, якою має бути роль держави та які форми відмінності чи диференціації людей прийнятні, або, навпаки, неприйнятні” [4, с. 48]. Відтак, саме політичні ідеології дають відповідь на питання який тип суспільства є кращим, більш бажаним, і, що важливо, тим самим створюють простір конкуренції ідей. Вони прагнуть і здатні мобілізувати людей на підтримку політичних проєктів, покликаних втілити в життя ці уявлення. Тож, дивно іноді чути заклики щодо витіснення ідеологічного з політичного простору, твердження про те, що політичні ідеології є несуттєвими, або навіть шкідливими та мають згубний ефект.

Політичні ідеології це сукупність ідей, критичних щодо існуючого порядку. Як зауважує англійський філософ З. Бауман в історичній ретроспективі всі ідеології, “включаючи найконсервативніші, були тими гострими кутами, які тиснули на існуючу на той момент дійсність” [4, с. 49]. Політичні ідеології продукують практичні проєкти, які дають початок політичним стратегіям і тактикам, моделям політичної діяльності, які покликані трансформувати реальний світ. Вони спрямовані на організацію, підтримку та формування “клієнтури” для певного набору ідей, які призначені реалізовувати певне уявлення про “хороше” суспільство. Звідси, політичні ідеології не здатні існувати окремо від політичних партій, суспільно-політичних організацій та рухів, які діють у рамках “реального світу” політики, потребують конкретної соціальної бази і громадянської підтримки. Вони спроможні пов’язати спільні ідеї та конкретну політичну діяльність багатьох людей.

Отже, охоплюючи всі центральні аспекти соціального та політичного життя суспільства, полі-

тичні ідеології є потужною силою, яка може об'єднати, мобілізувати людей за допомогою партій, громадських рухів, політичних організацій для активної діяльності. Вони уособлюють практичну силу, спроможну змусити громадян діяти. І не варто їх сприймати виключно як один з інструментів із арсеналу цинічних політиків, що використовується ними у політичній боротьбі за владу.

Безумовно, ідеологічний інструментарій може і активно використовується політиками з метою здобуття, зміцнення та утримання влади, однак, це не може слугувати належним підґрунтям для тлумачення політичних ідеологій з негативістських позицій. У цьому контексті є слушною позиція Дж.Шварцмантеля, який наголошує, що “така думка не здатна пояснити, чому деякі ідеї або ідеологічні конфігурації ідей реально здатні спонукати значну кількість людей до політичної активності. Люди – це не пасивні реципієнти ідеологічної пропаганди, що просто підкоряються вказівкам своїх лідерів, які для досягнення своїх цілей просто “натискають” на потрібні ідеологічні “кнопки”. Залишається незрозумілим – як і чому деякі ідеологічні програми легко викликають політичні симпатії, як інші втрачають свою владу над людьми” [4, с. 53].

Цілком очевидно, що для того, аби суспільство могло існувати та підтримувати себе, соціальні суб'єкти повинні повірити у перевагу суспільного над індивідуальним. Має виконуватися базова умова, яку відомий французький соціолог Е. Дюркгейм назвав “колективною свідомістю”. Між політичною поведінкою і груповим уявленням існує неминучий зв'язок, і відновити цей втрачений зв'язок може лише політична ідеологія як система переконань та уявлень. Крім того, в контексті цієї проблеми важливим моментом є положення про “колективну пам'ять”.

Мова йде про те, що кожен народ, а не лише окремі соціальні групи, зберігає свій комплекс суспільних уявлень, які надають йому не тільки відчуття смислу, але й певну однорідність. Однією з таких форм є політична ідеологія. Завдяки колективним уявленням, суспільство визначає свою тотожність, створюючи розуміння про себе, формує суспільні позиції, встановлює певні загальні вірування, продукує ідеали. Внаслідок цього формується узагальнене уявлення про суспільство як – “порядок”, у якому кожен елемент має своє місце, свою ідентичність та свій смисл існування.

За допомогою ідеології, схематичних патернів громадського порядку, людина стає зоон політисон (політичною твариною). Внаслідок втрати орієнтації політичної діяльності справа доходить до активності ідеологічної. Саме ідеології призводять до того, що незрозумілі суспільно-політичні ситуації стають осмисленими. Більш того,

політичні ідеології виражаються через дії, є своєрідним способом перенесення ідей у діяльнісну сферу, оскільки вони мають потенціал, спрямований на формування солідарності, інтеграції та консолідації конкретного суспільства.

Варто підкреслити, що політичні ідеології детермінують не лише політичні переконання, вони генерують створення “образу політичного світу”, формують уявлення про усю його складність і багатоманітність, специфіку та динаміку. Ідеології містять в собі комплекс фундаментальних передумов як нормативних, так і емпіричних, про природу та наміри людини, суспільства в цілому, які є поясненням і оцінкою умов людського існування.

Незважаючи на те, що політичні ідеології пов'язані зі світом ідей їхньою “мішенню” є політична практика. Вони звернені до сфери волі, несуть у собі волюнтаристський характер, оскільки ідеологізована людина має бути готовою діяти. Політичні ідеології глибоко занурені у політичну практику і надають ідейний образ тій організації, яка має намір втілити ту чи іншу ідеологію в життя. Саме тому вони здатні детермінувати індивідуальні позиції, впливати на політичні переконання та політичну активність і навіть формувати політичну свідомість. Політичні ідеології це ансамбль ідейних, смислових домінант мислення або впорядкований комплекс відповідних і логічно співвідносних між собою політичних ідей. Політичні ідеології не лише визначають, але й концептуально обґрунтовують завдання політики, вони переконливі, оскільки містять як емпіричні, так і нормативні елементи.

Політичні ідеології роблять наголос на активність і узгодженість переконань, той хто не дотримується, не погоджується з ними стає політичним опонентом. Політичні ідеології абсолютні, не схильні до переговорів та компромісів; вони універсальні (об'єктивують індивідуальні, групові чи національні інтереси як “хороші і справжні” для усіх). Вони обіцяють “правильний устрій держави”, тож, їх принципи підносяться до рівня дійсності.

Відтак, політична ідеологія як бачення бажаного суспільства чи критика реально існуючого – необхідний елемент будь-якого соціуму, який прагне пробудити людей до дії чи стимулювати обговорення альтернативних шляхів його організації та розвитку.

Тож, деактуалізація політичної ідеології, її дефіцит, або навіть “загибель” є небажаним явищем, оскільки це призводить до інерції суспільства з подальшою його політичною стагнацією чи “паралічем”. Варто чітко усвідомлювати, що розрізнене, фрагментоване суспільство, членів якого турбують лише власні інтереси особистого характеру, не схильні до підтримки та практичного вті-

лення ідеологічних настанов, проектів кращого переоблаштування суспільства і цим провокують виникнення для себе негативних ефектів. Саме на цьому акцентував увагу ще французький державний діяч А. де Токвіль, який визнавав, що індивідуалізм може набувати таких патологічних форм, які здатні знищувати “здорові” його прояви. У своїх роботах він висловлював побоювання з приводу зосередженості значної кількості членів суспільства виключно на власних інтересах. На його переконання, в кінцевому підсумку це призведе до байдужості, аполітичності громадян і реальної загрози появи деспотизму. Постійне опікування стосовно власної комфортності, піклування про себе, особисте благополуччя, жага до матеріального добробуту трансформує громадянина на простого споживача, обивателя, егоцентриста.

Отже, політичні ідеології відіграють важливу роль у подоланні політичної індиферентності, притаманної сучасному суспільству, яка є певним викликом для нього. З огляду на це, варто зупинитися на окремих ідентифікаційних характеристиках політичної індиферентності сучасного суспільства. Серед них виокремлюються: по-перше вихолощення політичного з політики; по-друге, девальвація ідеї “загального блага”, що зумовлює ситуацію, за якої громадяни дедалі менше ототожнюють себе із суспільним інтересом, виявляють байдужість навіть до головних політичних питань; по-третє, формування атмосфери взаємної невдоволеності, яка полягає у тому, що політики та громадяни демонструють роздратування, розчарування стосовно один одного; по-четверте, послаблення ідеологічної ангажованості держави, що помітно послаблює її позиції. Втрачаючи свою найміцнішу ідейну основу, позбавляючись від “ідеологічних кайданів”, держава послабляє себе і провокує свою руйнацію, “без ідеологічного конфлікту вона стає схожою на квітку, яку перестали поливати” [1, с. 76].

Висновки. Отже, емансипація держави та суспільства від політичної ідеології в перспективі призводить до збільшення рівня невизначеності, втрати політичною діяльністю ідейно-сміслового навантаження. Для зниження політичної апатії в суспільстві необхідно “повернути” політичні ідеології, адже саме вони є тими інструментами, за допомогою яких громадяни мобілізуються, стають на захист спільних справ, опікуються “всезагальним благом”, вдаються до радикальних змін заради покращення власного існування. Саме політичні ідеології створюють “мапу значень”, в якій достатньо вільно може орієнтуватися особа у політичній сфері.

Політичні ідеології формують політичну свідомість громадян, розширюють їх світогляд, де основним компонентом виступають ідеологічні

переконавання. Спонукають до політичної активності громадян, формують активних учасників спільних дій, роблять зрозумілими шляхи у досягненні мети. Звідси й необхідність політичної ідеології, особливо у періоди соціально-політичної апатії, невизначеності, зневіри, втрати надії тощо.

Література

1. Анкерсмит Ф.Р. Эстетическая политика. Политическая философия по ту сторону факта и ценности / пер. с англ. Д. Кралечкина, под ред. И. Борисовой. Москва: Изд-во Дом Высшей школы экономики, 2014. 432 с.
2. Кин Дж. Демократия и декаданс медиа / пер. с англ. Д. Кралечкина ; под науч. ред. А. Смирнова. Москва: Изд. дом Высшей школы экономики, 2015. 312 с.
3. Липовецки Ж. Эра пустоты. Эссе о современном индивидуализме / пер. с фран. В.В. Кузнецова. Санкт-Петербург: Владимир Даль, 2001. 331 с.
4. Шварцменталь Д. Идеология и политика / пер. с англ. Пызинина Е.В. Харьков: Изд-во Гуманитарный Центр, 2009. 312 с.

Анотація

Ищенко О. М. Політичні ідеології як чинник подолання політичної індиферентності сучасного суспільства. – Стаття.

Стаття присвячена проблемі політичної ідеології в аспекті “деполітизації” сучасного суспільства. Зазначається, що суспільству епохи “пост” притаманна політична апатія (відсутність інтересу до політичної діяльності), стан аномії (де політичне життя особи проходить крізь неї), повна байдужість до політичної сфери як такої. Спостерігається зменшення політичної активності, громадяни не досить активно залучаються до політичного життя, вже не в змозі об’єднуватися навколо певних цілей, інтересів, цінностей, вихолощується почуття громадянськості, послаблюється громадянська доблесть, натомість превалює егоцентризм – де кожен сам за себе.

Відзначено, що у нинішньому суспільстві поступово падає рівень довіри до ліберальних інститутів, простежується відмова від боротьби за спільну справу. Констатується наявність споживачької особи, “гедоністичного Нарцису”, який апелює до споживачьких цінностей, одержим власним благополуччям, де матеріальний достаток є замінником політичної свободи, волі, відповідальності.

Автор статті задається запитаннями: “Що спонукає до такої “деполітизації” суспільство?”, “Чому спостерігається однорідність, одноголосність у ставленні до політики та “політичних продуктів” як таких?”, “Яким чином можливо подолати політичну індиферентність сучасного суспільства?”.

Автор висуває і обґрунтовує припущення, що сучасна політика увійшла в епоху розваг, покінчила з ригористичною та ідеологічною свідомістю, повертає до себе увагу не громадян (суб’єктів політичного життя), а обивателів, які захоплюються усім і водночас нічим. Основним натхненником ідеї “театралізованої політики” виступають ЗМІ. Саме вони утримують

політиків та роблять політику дїездатною, «розігрують» політичні події та зменшують непередбачувані політичні наслідки. У підсумку суспільство сприймає політику як сферу «дозвілля», «естрадних номерів», де політичні дебати та конкуренція мають симуляційний характер, запитання-відповіді залишається відкритими, уважне ставлення електорату до їхніх запитів відсутнє. Все це чинить стимулюючий вплив на процес «деполітизації» суспільства, викликає у більшості громадян зневіру у діяльність політичних (державних) діячів, відчуженість, інформаційну апатію.

Політичні ідеології окреслюють центральні аспекти щодо влаштування «хорошого» суспільства, дають масштабне уявлення про природу «політичного», уособлюють в собі діапазон ідей стосовно існуючого порядку, визначають роль держави у формуванні політичного режиму. Вони мобілізують людей на підтримку політичних проєктів в аспекті створення більш бажаного суспільства.

Зазначається, що політичні ідеології продукують практичні проєкти, дають початок політичним стратегіям і тактикам, моделям політичної діяльності, які покликані трансформувати реальний світ. Спроможні пов'язати спільні ідеї та конкретну політичну діяльність багатьох людей. Виступають потужною силою, яка здатна об'єднати осіб за допомогою партій, громадських рухів, політичних організацій для активної їх діяльності.

Стверджується, що політична ідеологія як система переконань та уявлень формує «колективну свідомість», «колективну пам'ять», засобом якої народ зберігає свій комплекс суспільних ідей, уявлень, традицій, які надають йому певну консолідованість. Завдяки колективним уявленням, суспільство формує суспільні позиції, продукує загальні вірування, ідеали. Внаслідок цього формується узагальнене уявлення про суспільство як – «порядок». Політичні ідеології формують політичну свідомість громадян, розширюють їх світогляд, де основним компонентом виступають ідеологічні переконання. Спонукають до політичної активності громадян, формують учасників спільних дій, роблять шляхи у досягненні мети осмисленими. Тож, їх необхідність виправдана у подоланні політичної індиферентності суспільства.

Автор статті робить висновок, що деактуалізація політичної ідеології, її дефіцит, «загибель» у політичному просторі призводить до інерції суспільства, політичної стагнації. Це в свою чергу не сприяє мобілізації громадян в аспекті захисту власних прав, спільних справ, привалюванні спільного блага над індивідуальним.

Ключові слова: ідеологія, політична ідеологія, політичний ідеал, політична індиферентність, громадянин.

Summary

Ishchenko O. M. Political ideologies as a factor in overcoming the political indifference of modern society. – Article.

The article is devoted to the problem of political ideology in the aspect of "depoliticization" of modern society. It is noted that the society of the "post" era is characterized by political apathy (lack of interest in political activity), a state of anomie (where a person's

political life passes through it), complete indifference to the political sphere as such. A decrease in political activity is observed, citizens are not sufficiently actively involved in political life, are no longer able to unite around certain goals, interests, values, the sense of citizenship is emasculated, civic prowess is weakened, instead egocentrism prevails – where everyone is for himself.

It was noted that in the current society, the level of trust in liberal institutions is gradually falling, and the refusal to fight for a common cause can be traced. The presence of a consumerist person, a "hedonistic Narcissus", who appeals to consumerist values, is determined to be obsessed with his own well-being, where material prosperity is a substitute for political freedom, will, and responsibility.

The author of the article asks the following questions: "What prompts society to such "depoliticization?", "Why is there homogeneity, unanimity in the attitude to politics and "political products" as such?", "How is it possible to overcome the political indifference of modern society?"

The author puts forward and substantiates the assumption that modern politics has entered the era of entertainment, put an end to rigorous and ideological consciousness, attracts the attention not of citizens (subjects of political life), but of ordinary people who are fascinated by everything and at the same time nothing. The main inspirer of the idea of "theatrical politics" is the mass media. It is they who keep politicians and politics afloat, "play out" political events and reduce unforeseen political consequences. As a result, society perceives politics as a sphere of "leisure", "variety shows", where political debates and competition have a simulated nature, questions and answers remain open, the electorate does not pay attention to their requests. All this has a stimulating effect on the process of "depoliticization" of society, causes most citizens to distrust the activities of political (state) figures, alienation, information apathy.

Political ideologies outline the central aspects of building a "good" society, give a large-scale idea of the nature of the "political", embody a range of ideas about the existing order, determine the role of the state in the formation of the political regime. They mobilize people to support political projects in the aspect of creating a more desirable society.

It is noted that political ideologies produce practical projects, give rise to political strategies and tactics, models of political activity, which are designed to transform the real world. Able to connect common ideas and specific political activities of many people. They act as a powerful force capable of uniting people with the help of parties, public movements, and political organizations for their active activities.

It is claimed that political ideology as a system of beliefs and ideas forms "collective consciousness", "collective memory", by means of which people preserve their complex of social ideas, ideas, traditions, which give it a certain consolidation. Thanks to collective ideas, society formulates social positions, produces common beliefs, ideals.

As a result, a generalized idea of society as "order" is formed. Political ideologies shape the political consciousness of citizens, expand their worldview, where ideological beliefs are the main component. They encourage political activity of citizens, form

participants in joint actions, make the ways to achieve the goal meaningful. Therefore, their need is justified in overcoming the political indifference of society.

The author of the article concludes that the de-actualization of political ideology, its deficiency, "death" in the political space leads to the inertia of

society, political stagnation. This, in turn, does not contribute to the mobilization of citizens in the aspect of protecting their own rights, common causes, putting the common good over the individual.

Key words: ideology, political ideology, political ideal, political indifference, citizen.